

United Nations Office of the
High Commissioner for Human
Rights

UNITED NATIONS Assistance
Mission for Iraq (UNAMI) Human
Rights Office

Report on Human Rights in Iraq: January - June 2013

(Extract on the Kurdistan Autonomous Region)

UNAMI Human Rights Office/OHCHR,
Baghdad

August 2013

Report on Human Rights in Iraq: January – June 2013

**(Extract on the Human Rights Situation in
the Kurdish Autonomous Region)**

**UNAMI HUMAN RIGHTS OFFICE
and
OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS**

August 2013, Baghdad

2013

ئۇفېسى مافەكانى مروظ/ يونامى

و

ئۇفېسى كۇمىسۇنى بالاي مافەكانى مروظ

بەغدا/ ئابى 2013

راستاردەكانى تايىقت بە حكومەتى ھەرىمى كوردستان:

- 1- بەردانى يانىش بەئىي ئويست دادطايى كردنى ھەموو ئۇو طىراوانى كە بۇ ماوقىبەكى زۇرە طىراون و بە بى ئۇوئە ھىض تاوانيان بخرىتە ئال , وە زامكردنى ئۇوئە كە طرتووتەكان بەرىنە دادطا تاكو تروستەكة طونجاو بىتت لەطەل ستانداردى نىودەقۇلتەي بۇ دادطايى كردنى دادتۇرورانە.
- 2- بەردەوامى لەو بەرنامەئەي كە قترەبالغى لە طرتوخانەكان و بەندىخانەكان ناھىلەت بە دروستكردنى بالەخانەي تازە و ئىداضونۇوئە كەيسەكانى ئىش دادطايى كردن و بەھىز كردنى تاوانى ضارەسەرى كەيسەكان لە بەردەم دادطا.
- 3- دلىابوون لە دامەزراندنى ذمارەئەكى باش لە داوئەرو داواكارى طشنى كە شارەزايى ياسايى باشيان ھەبىت بە باشى راھىترابن بۇ جىبەجىكردنى ياساكان بۇ ئابەندبوون بە بەرزترىن ئاستى سەروەرى ياساو و دادطايى دادتۇرورانە نازاھەو بەدەستەھىنانى دادتۇرورى.
- 4- بەردەوامى لە تەرەئىدان و جىبەجىكردنى تەوايى ياسايى بەرەنطاربونۇوئە توندوتىذى خىزانى بە ئىكەھىنانى لىذنىە ئاشتەوايى و لەخۇطرتن و تەواكردنى سىياسەتى بەرىوئەبەردى شىلئەتەكان و دلىابوون لە دامەزراندنى خىرا بۇ كەسانى شارەزاو بەرترسانى بوارى بەرەنطاربونۇوئە توندوتىذى دذى ئافرەت.
- 5- ئىداضونۇوئە لە ياسايى ئىستانى مافەكانى كەسانى خاوەن ئىداويستى تايىقت بۇ دلىابوون لەوئە كە دەطونجىت لەطەل رىكەتتەنامەئە ئىھووست بە مافەكانى كەسانى خاوەن ئىداويستى تايىقت و بە تەوايى جىبەجىدەكرىت. ئىويستە لەسەر حكومەتى ھەرىمى كوردستان كە لىذنىەئەكى وەزارى ئىك بەئىت بۇ ضاودىرى و ئىشخستنى خەلكانى خاوەن ئىداويستى تايىقت (مادەي 4) كە لىذنىەكە نويئەرانى رىكخراوئەكانى كەسانى خاوەن ئىداويستى تايىقت لەخۇ بطرىت.
- 6- دلىابوون لەوئە كە رۇذنامەنوسان ئارىزاو بن لە ھەراسانكردن و توندوتىذى لە كاتى كاركردندا, وە مامەلەكردنى دادطا بۇ كەيسەكانى رۇذنامەنوسان بەطوىرەي ياسايى رۇذنامەطەرى بىتت لە ھەرىمى كوردستان (ياسايى ذمارە 35 ي سالى 2007).
- 7- دلىابوون لەوئە كە رىز لە مافى تاكەكەسەكان دەطىرىت لە لاىەن ئوليس و دەسەلاتەكانى ترفەو لە كاتى خۇشاندانى ئاشتىانەدا وە ھەموو نەندامانى ئوليس راھىنانى باشيان ئىبكرىت لەسەر ضونىەئە كۇنترولكردنى طردبوونۇوئە مەدەنىەكاندا.
- 8- بلاوكردنۇوئە رۇشەتبىرى طشنى دەربارەي مافەكانى مروظ.
- 9- رىطەخۇشكردن بۇ ئىتەراندى ئرۇدە ياسايى ئازادى لە طەئىشتن بە زانىارىەكان و دلىابوون لەوئە كە ھەموو لاىەنەكانى ئرۇدە ياساكة مافى كەسەكان دەتارىزىت لە وەدەستەھىنان و طواستەئەي زانىارىەكان بە ئازادى و بەبى ئاستەط كە بۇ ئامانجى رەوا بەكاربىت وە بطونجىت لەطەل ياسايى نىودەقۇلتەي مافەكانى مروظ.
- 10- ناسانكارى بۇ جىبەجىكردنى ئىيش و كارەكانى كرىكارە بىبانىەكان و بىكخستنى ھەموو رىوشونەكان لە ئوفىسىك يان وەزارەتتىكدا و تاكيد كرىنۇوئە لەوئە كە زانىارىەكان دەربارەي تروستەي توماركدن جىاوازە, ھەروەھا ماف و نەركەكانى نەو كرىكارە بىبانىەئە كە دىبە ناو وولات بە ضەند زمانىك بلاو بكرىتەئەقە بە شىوازي نەلىكترۇنىش بىتت لە شونىەكانى ھاتنە ناوئەي ھەرىمى كوردستان . لىكولنىەئەقە طرتتەبەرى رىضكەي ياسايى توند لە دذى نەو كۇمئانىەئە كە لە ماوئەي ياسايدا كرىكارە بىبانىەكانىان تومار ناكەن.
- 11- ئالئشتى كردنى دەستەي سەربەخوي مافەكانى مروظ و مسۇطەركردنى ئۇوئە كە لەطەل ئرنسىبەكانى ئارىس دەطونجىت.

كورتكاروئەي كارى جىبەجىكارو

ھەرىمى كوردستان

رەوشى مافى مروظ بە طشنى لە ھەرىمى كوردستاندا بەردەوامە لە طەشەسەندن, ضەند راؤورتىكى كەم ھەبوونە لە بارەي روداوى ئىرۇرو توندوتىذى ضەكدارى تر لە ھەرىمى كوردستان لە ميانەي ئامادەكردنى نەم راؤورتەدا.

نمارتي طرفوكان و زیندانیکانی له ههریمی کوردستان له کۆنایی حوزەیرانی 2013 دا بریتی بوو له (4909). یونانی تیبینی ئیشووهزونی باشی کردوو له بوازی ستانداردی طرفوكان و طوزەرائی ئۆ کەسانەتی کە دەستگیرکراون له بەنددینخانەتی (زەرط) له دهۆک. له هەمان کاتییدا زۆرینی شۆینەکانی تر بە قەربالغی ماونەتەتوو له طەل کەمی ستانداردی ئاگ و خاوینی. بەتایبەتی طرفوکانی ئاسایشی طشتی له هەرێم و طرفوکانی طرفن و طواستتووێ سلیمانی و کەلار و ضەمەمەمال. بەهۆی نەبونی بێناهی جودا هەندیک جار نەتوانان تیکەل دەکرین لەطەل طرفوکان هەرۆها قاوشی جیاوازی نێبە بۆ بەندکراوەکانی خاوەن ئیادووستی تاییبەت. بۆ ضارەتەکردنی ئەم کەموکوریانەش حکومەتی هەریمی کوردستان بەردەوامە له دروستکردنی بێناهی تازە، و کۆ طرفوکانی ئاسایشی طشتی بۆ راپێوانەکانی تیش دادپایی کردن له هەرێم و هەرۆها دروستکردنی بێناهی طرفن و طواستتووێ ضەمەمەمال.

یونانی هەست بە نیتێرائی دەکات دەربارەتی دەستگیرکردنی هەریمەکی و ریزنەطرفن له ریزکە یاساییکانی ئیویست. نمارتیکە له طرفوکان باس لەوە دەکەن کە بۆ ماوەتی نۆ سال دەبێت دەستگیر کراوان نەتوانن لەبەر ئۆتۆتۆماتی ئۆقیان لیدەکریت کە بەشدار بووبن له کردووێ تیرۆریستی. هەرۆها هەندیک طرفتی تر کە بریتیە له مانۆتی تاوانباران بۆ ماوەتەکی زۆر له لیکۆلینتوو بەر لەوەتی رۆانەتی دادپا بکری. هەرۆها یونانی ضەند سکاالیکی بەدەست طەیشتوو له لایەن راپێوانەکانتوو کە طوایە نەتوانن کە دراوان و مامەلەتی خراپان لەطەل کراوه له لایەن هیزەکانی ئۆلیس و ئاسایشتوو.

حکومتی هەریمی کوردستان بەردەوامە له جیبەجیبکردنی ئۆ هەلئەساردنە نا فەرمیەتی بۆ سزای له سیداردان بریاری لەسەر داوه و هیز حالەتیکی لەسیداردان له شەش مانگی بکەمی سالی 2013 دا نەتوانن نەدراوه.

یونانی زۆر خۆشحالهتوو ئۆ ئۆسەتی کە له لایەن حکومەتی هەریمی کوردستانتوو نەتوانن دەکریت بۆ جیبەجیبکردنی یاسای توندوتیژی خیزانی نمارە 8 ی سالی 2011 له بەهیزکردنی ئۆلیسی بەرطرفوونەتی توندوتیژی ددی نافرەت و وه دەستەبەرکردنی ئاریزطاری له نافرەت و یەکسانی. لیدنەتی ئاشتوایی بۆ کیشە خیزانیەکان له سلیمانی و طەرمیاندا دامەزراوه. یەکیەکی ئۆلیسی تاییبەت بە لیکۆلینتوو له له دهۆک دامەزراوه کە سەر بە بەرئۆبەراییتی بەرطرفوونەتی توندوتیژی دد بە نافرەت. نەتوانن بەرئۆبەرایی کاروباری خانمان هەلساوه به دانانی ستراتیجیەتی بۆ طەشەتیدانی رۆوشی نافرەت له له سالی 2013 تا 2019. ئەم ستراتیجیەتیش له لایەن نەتوانن و فزیرانی حکومەتی هەریمی کوردستانتوو له 19 حوزەیران ئەسەند کراوه ئیستاش ضاوەرێ دەکری کە له لایەن ئەرلەمانیشتوو ئەسەند بکری. بەهۆی طرفنەبەری سیاسەتی ئیشووهختی بەرطرفوونەتی توندوتیژی له ددی نافرەت، نافرەت له هەریمی کوردستان بە شۆیتەکی بەرضاوو به باوەرێکی زۆرۆ دینە ئیشتوو بۆ ئیشکەشکردنی سکاالیکانیان دەربارەتی توندوتیژی خیزانی و جۆرەکانی تری توندوتیژی. حکومەتی هەریمی کوردستان به یونانی راپێواندوو کەوا له ماوەتی نامادەکردنی ئەم راتۆرتندا 2256 سکاالی توندوتیژی ئۆمارکراوه له لایەن ئۆلیس و دادپاکانتوو و نەتوانن به بەرورد لەطەل راتۆرتی ئیشوودا له کەمیونتوو دایە کە ئەمکات نمارە 2469 کەیس بووه.

ئۆدەتی سیاسەتی شیلنەرفەکان تا ئیستا ضاوەروانی ئەسەندکردن دەکات له نەتوانن و فزیرانی حکومەتی هەریمی کوردستانتوو. وه یونانی ئیشووهزونیکی بەرضاوی بەدی کردوو له دەستەبەرکردنی شیلنەر بۆ ئەم نافرەتانی کە دەبەت قوربانی توندوتیژی وه ریکخراوەکانی کۆمەلەتی مەدەنی کە ئەم بوارەدا کار دەکەن یارمەتی یاساییان ئیشکەش بۆ نافرەتانی کردوو کە له شیلنەرەکاندا دەدین.

یونانی هەرۆها تیبینی ئۆتۆتۆ کە کردوو کە حکومەتی هەریمی کوردستان نامادە بووه له قەبۆلکردن و وەرطرفنی ئەم کەمینە نەتۆتۆبیانەتی کەوا له بەشەکانی تری عیراقوو دەربەدەر دەکری. له هەمانکاتدا طرفوکانی کریستیانە کلانیەکان لەناووضەتی ئاکری ی سەر به ئاریزطاری دهۆک سکاالیان ئیشکەش به یونانی کردوو. دەربارەتی ضەند کیشەتەکی زەوی و زار کە ماوەتەکی دوورو دریدە له ئارادایە. ضەند نوینەریکی تاییبەتی یەزیدیش طەلێنی ئۆقیان کردوو کە دووضاری هەرۆشوو ترساندن بوونەتوو له لایەن ئەم هیزانی ئیشمەطرفو ئاسایش کە له ناووضە کیشەتەسەرەکانی وەک شەتال و شۆینەکانی تر دا جیبترین به هۆکاری ئۆتۆتۆ کە بەشداربوونه له ضەند جموجۆلیکی (ددە کورد)

له هەریمی کوردستان هەموارکراوه ئیشنیارکراوهکان بۆ یاسای نمارە 11 ی سالی 2011 بۆ ماف و نیمیازاتی کەسانی خاوەن ئیادووستی تاییبەت ئیشکەش به ئەرلەمان نەکراوه بۆ ئیادوونتوو.

یونانی هەرۆها ضەند راتۆرتیکی بەدەست طەیشتوو دەربارەتی کەیسەکانی ئەم کەسە نەتۆتۆبیانەتی کە به تاوانی لەسەر و شۆیتوو دەستگیرکراون، لەطەل ئۆتۆتۆ کە بەلطەتی ئەوا هەیه کە ئەم کەسە بوونەتوو قوربانی بازطانی ئیکردنوو، له یەکیک ئەم کەسانەتندا له شاری سلیمانی له دادپایی تاوانەکان تانە له حوکمەتەدراوه بۆ ئیادوونتوو بەهۆی ئۆتۆتۆ کە ئەم کەسە بوونەتوو قوربانی دەستدریژی سیکسی.

یاسای ئاراستنی مندالیس تا کۆنایی مانگی حوزەیرانی 2013 لەبەر ئەم ئەرلەمان ماوەتوو.

یونانی به بەردەوام راتۆرتی توندوتیژی ددی رۆدنامەنوسان و میدیاکارانی له هەریمی کوردستان ئیطەیشتوو. بەطۆرەتی راتۆرتەکانی سەندیکی رۆدنامەنوسان 20 کەیس توندوتیژی نەتواندراوه له ددی 30 رۆدنامەنوس کە ئەم توندوتیژیانە ئۆتۆتۆتی به کاری رۆدنامەنویەتوو هەبووه. بەطۆرەتی راتۆرتەکانی سەنتەری میترو بۆ بەرطرفکردن له رۆدنامەنوسان 100 کەیس توندوتیژی کە بریتی بووه

له لیدان و طرنتی هه‌رمه‌مکی و ده‌سنبه‌سه‌راطرنتی شتومک و هه‌ره‌شه‌لیکردن و کرداری هه‌راسانکردن به‌رامبەر به 70 رۆژنامه‌نوس تۆمارکراوه له مێانی نوسینی نهم راوهرتهدا.

به‌شيوه‌یه‌کي طشتی و وه‌ک ئیسه‌وه‌ضوونی ئۆزه‌تیپ له هه‌ریمی کوردستان، سه‌رۆکی هه‌ریمی کوردستان مه‌سه‌ود بارزانی له مانگی تهموزدا هه‌لساوه به ته‌سه‌ندکردنی یاسای طه‌یشتن به زانیاریه‌یکان (یاسای ذمارة 11 ی سالی 2013) له‌طه‌ل نه‌وه‌ی که ضه‌ند نیطرانییه‌ک هه‌یه له به‌رامبەر یاساکه‌دا به‌هۆی به‌دیکردنی هه‌لاویه‌رکاریه‌کی (استثناءات) فراوان که له یاساکه‌دا هاتوه.

یونانی به‌رده‌وام نیطرانه به‌هۆی نه‌بوونی باره‌زطاری ته‌واوی مافی کریکاره کۆضیبه‌ره‌کان به‌طویه‌ی یاسا له‌طه‌ل نه‌بوونی میکانیزمی کارا بۆ روه‌به‌روبو نه‌وه‌ی نه‌و کاره نه‌شیوانه‌ی که به‌رامبەر مافی نهم کریکارانه نه‌تجام ده‌دریت، وه‌که ده‌سه‌سه‌راطرنتی ئاسه‌تۆرت و شوینی حه‌وانه‌وه‌ی نه‌شیواو ره‌یبه‌طه‌رتن له هاتن و ضوون و جوله‌ وه ضه‌وه‌سه‌ندنه‌وه‌ی مادی و طه‌ره‌ته‌کانی ده‌رضوونی ظیزا و کارتی نیشینطی و موله‌تی کارکردن.

ئیشه‌وه‌ضوونی به‌رده‌وام به‌دی ده‌کریت له ته‌روسه‌ی دامه‌زراندنی ده‌سه‌تی سه‌ره‌به‌خۆی مافه‌کانی مروظ له هه‌ریمی کوردستان. یونانی به‌ به‌رده‌وام هاوکاری له ره‌یبه‌طی شه‌ره‌زایانی ته‌کنیکیه‌وه‌ ته‌شکته‌ش به‌م ده‌سه‌تیبه‌ کردوه .

یونانی خۆشه‌اله به‌ ده‌سه‌تیکردنی فه‌رمی ئلانی کاری هه‌ریمی مافه‌کانی مروظ له هه‌ریمی کوردستان که له 8 ی کانونی دوومه له هه‌ولیه‌ر ده‌سه‌تی ته‌یکردوه. هه‌روه‌ها یونانی هه‌ه‌طای دامه‌زراندنی لینه‌ وه‌زاریه‌یکان به‌ کاریکی ئۆزه‌تیپ ده‌زانیت بۆ جیه‌یه‌جیکردنی ئلانی کاری هه‌ریمی.

تونو ته‌یه‌یه‌ ضه‌ه‌کاریه‌یکان له هه‌ریمی کوردستان:

له دوای راطه‌یه‌اندنی 21 ی نازار له‌لایه‌ن ئارته‌ی کریکارانی کوردستان و ئارته‌ی ذیانی نازادی کوردستان (ته‌ه‌ک) بۆ کسه‌نه‌وه‌ بۆ ده‌ره‌وه‌ی سه‌ره‌ه‌کانی تورکیا، یونانی هیض راوهرتیکی نه‌وه‌ی به‌ده‌سه‌ت نه‌طه‌یه‌شه‌وه‌ ده‌ره‌به‌ی ئۆته‌راسیونه‌ سه‌ره‌به‌یه‌یکان له‌سه‌ر ناوه‌سه‌ سه‌ره‌یه‌یکانی هه‌ریمی کوردستان له مێانی ماوه‌ی ناماده‌کردنی نهم راوهرتهدا. هه‌روه‌ها له‌م هه‌ریمه‌دا هیض جوهریک له کرده‌ی تیرۆریستی و یاخیبوونی تیدا روو نه‌داوه.

به‌ندکردن و سه‌روه‌ری یاسا له هه‌ریمی کوردستان:

ذمارة‌ی ته‌واوی به‌ندکراره‌وه‌کان له هه‌ریمی کوردستان له کۆتایی حوزه‌یرانی 2013 دا بره‌تی بووه له (4909)

یونانی به‌ به‌رده‌وامی ضاوه‌یری طه‌ره‌خانه‌وه‌ به‌ندینه‌خانه‌کان و سه‌روه‌ری یاسای کردوه له هه‌ریمی کوردستاندا، 53 سه‌ره‌دانی نه‌تجامداوه بۆ طه‌ره‌خانه‌کان و به‌ندینه‌خانه‌کان که له مێانی نهم سه‌ره‌دانا نه‌دا 320 ضاوه‌یه‌که‌وته‌نی نه‌تجامداوه. یونانی هه‌روه‌ها طه‌واهی نه‌وه‌ ده‌دات که‌وا حه‌کومه‌تی هه‌ریمی کوردستان ده‌سه‌تی کردوه به‌ طه‌ه‌وه‌وه‌ دیالوپی باش ده‌ره‌به‌ی ضه‌ه‌ه‌دین باه‌ته‌ی طه‌ره‌، له‌مانه‌شه‌ یاره‌مه‌تیه‌دانی یونانی له‌ وانه‌ ووتنه‌وه‌ له‌ نه‌کادیمیای ئاسایش له هه‌ولیه‌ر بۆ ماوه‌ی ضواو مانط بۆ ده‌سه‌لانه‌کانی جیه‌یه‌جیکردنی یاسا له‌ بواره‌کانی مافی مروظ و ئارسته‌تی مافی راطیره‌وه‌کان و به‌ندکراره‌وه‌کان.

یونانی سه‌ره‌جی ئیشه‌وه‌ضوونی به‌رضاوی کردوه له ته‌وه‌ری طه‌رن و طه‌زه‌رانی به‌ندکراره‌وه‌کان له به‌ندینه‌خانه‌ی زه‌ره‌ط له ده‌وه‌ک. هه‌رضه‌ه‌ده‌ زۆرینه‌ی شوینه‌کانی طه‌رن له هه‌ریم به‌ قه‌ره‌به‌لگی ماونه‌ته‌وه‌ له‌طه‌ل نه‌بوونی ستانداردی ته‌ک و خاوه‌ینی وه ضه‌ه‌ه‌د طرفتیکی ته‌ری تابه‌ته‌یه‌ش به‌دی کراوه له هه‌ه‌ه‌دیک له طه‌ره‌خانه‌کان به‌ تابه‌ته‌ی له طه‌ره‌خانه‌ی ئاسایشی طشتی له هه‌ولیه‌ر و طه‌رن و طه‌واسته‌وه‌ی سه‌له‌مانی و ضه‌ه‌ه‌مه‌مه‌اله به‌هۆی نه‌بوونی شوین بۆ جیاکرده‌وه‌ی نه‌ه‌ه‌وانان له طه‌ه‌ره‌طان هه‌ه‌ه‌دیک جار ته‌یکه‌لیان ده‌که‌ن و هه‌روه‌ها شوینه‌کی به‌جیا نییه‌ بۆ که‌سانی خاوه‌ن ئیده‌اوه‌ستی تابه‌ته‌ و ه‌کو نه‌و که‌سه‌نه‌ی که طه‌ره‌تی ساپه‌کۆله‌دیان هه‌یه.

بۆ ضاره‌سه‌ره‌طه‌ردنی قه‌ره‌به‌لگی له‌ناو طه‌ره‌خانه‌کان، حه‌کومه‌تی هه‌ریمی کوردستان به‌رده‌وام له هه‌ولیه‌ی له‌ دروستکردنی ضه‌ه‌ه‌دین بیه‌ی تازیه‌ی وه‌کو بیه‌ی طه‌ره‌خانه‌ی ئاسایشی طشتی له هه‌ولیه‌ر و بیه‌ی طه‌رن و طه‌واسته‌وه‌ی ضه‌ه‌ه‌مه‌مه‌اله، وه‌ و ضاوه‌ه‌وان ده‌کریت که هه‌ره‌که‌ته‌یک نهم بیه‌یانه‌ ته‌واوین نه‌وا ستانداردی طه‌ره‌خانه‌کان به‌ره‌و باشته‌ر به‌یه‌ت.

نیطرانیه‌یکانی یونانی به‌رده‌وامه‌ له طه‌رنی هه‌رمه‌مکی و ره‌زه‌ نه‌طه‌رن له ره‌سه‌ و یاسایه‌یکانی ته‌یه‌ست. ذمارة‌یه‌ک له راطیره‌وه‌کان باسیان له‌وه‌ کردوه که بۆ ماوه‌ی نۆ سه‌له‌ ده‌یه‌ت نه‌وان له طه‌ره‌خانه‌ن ته‌نه‌ا به‌هۆی طه‌مان له به‌شه‌داریکردن له کرده‌ تیرۆریسته‌یکاندا. ده‌سه‌لانه‌کانی حه‌کومه‌تی هه‌ریمی کوردستانیش دوواتی کردو ته‌وه‌ که نه‌وان ئاطاداری نهم که‌یه‌سه‌نه‌ن وه ئاساوی نه‌وه‌یان هه‌ناوه‌ته‌وه‌ که له‌کاته‌ی نه‌تجامدانی کاره تیرۆریسته‌یکان له‌لایه‌ن نهم که‌سه‌نه‌وه‌ یاسای به‌ره‌نه‌طه‌ره‌وه‌ی تیرۆر هه‌یه‌شه‌ ده‌ره‌نه‌ضه‌بووه‌ له هه‌ریمی کوردستان. طه‌رنی که‌سه‌ه‌کان به‌به‌ی ته‌مه‌ت و دادطایی کردن ده‌یه‌یه‌ شیه‌وه‌یه‌ک له شیه‌وه‌کانی طه‌رنی هه‌رمه‌مکی که نه‌مه‌شه‌ ته‌یه‌له‌کاریه‌یه‌ له یاسای نیوده‌وه‌ له‌ته‌ی مافه‌کانی مروظ و زه‌مه‌ناته‌کانی ده‌ستوری عه‌راقی. یونانی به‌رده‌وام داوای ضاره‌سه‌ریکی خه‌زای کردوه بۆ نهم حاله‌ته‌نه‌ که ته‌یه‌سته‌ به‌طویه‌ی یاسای

سزاداني عيراقى دادطايى بكرين يانيش نازاد بكرين و قفرقبوش بكرينهوة. بئتي ولامى حكومتى هترىمى كوردستان بو نهم راثورته له بتروارى 22 ي ئوكتوبرى 2013. هيض هاولاتيك راناطيريت بئى بريارى دادطا (لئستر بنئماى ياساي تاوانى عيراقى ذماره 111 سالى 1969) كه ريطه به ناسايش دعدت بو دهستپير كردنى تاك تنها بو ماوهى 24 كاذير بهلايئى زور بهلام لكاتى دريذكردهوةى دهستپير كردن (كه دقتوانرى بطانة ماوهى شئش مانط) نئوه تنها له دهسلاتى دادوقرى ليكولينئوه. وه ماوهى دهستپير كردنى زياتر له شئش مانط تنها به بريارى سقرؤكى دادطايى تاوان دهبيت. له سقرؤوى نئمئش هتر دهستپير كراوىك ذن يا ثياو مافى ناظادار كردنهوةى خيزانكئى هئيه به هئوالى دهستپير كردنى وه نامادهبوونى ئاريزره له كاتى ليكولينئوه. نهم حالئانئى كه دادوقر ناتوانيت كئفاله بدات به دهستپير كراو نئمائن: سزاي لئسدار ددان، تاوانبار شويى نشيطةى ديار نئبيت يان مقترسى سقرى كردن هئبيت، هترئشه له تاوانبار كرابييت يا خود طومانى ليكرى تاوانى تر نئجام بدات، تاوانبار بئى ياساي دذئيرور له هترىمى كوردستان ذماره 33 سالى 2006 (ماددهى شئش ريطه دقريته له نازادكرنى طيراوى ذير ياساي دذئيرور تا بريارى كوئايى دادطا)

بئطورهى ضاوئيكوتنتئكان لئطئل نوپئرانى ئوليس و دادوقرى، هوكارى نهم طرفئانئى كه تئيوسته به زور مانقوه له طرئنى ئيش دادطايى كردن دهطريتهوة بو دواخستن له ليكولينئوه ناردنى تاوانبارئكان بو دادطا بههوى طرفى نئبوونى هئماهئطى لئغيوان دادطاو جيبهجيكرانى ياسا. له رؤدى 2 ي نيساندا يونامى ليستى 27 راطيراوى بو حكومتى هترىم ناردوه كه بو ماوهى دوو سال دهبيت راطيراوى بئى دادطايى كردن. حقوت لئم كئيسانه رفوانئى دادطايى تاوانئكان كراون له هئولير له ميانى نوسينهوةى نهم راثورئدا. بئتى ولامى حكومتى هترىمى كوردستان بو نهم راثورته له بتروارى 22 ي ئوكتوبرى 2013، كئشه دروست دهبيت كاتيك دادطا ئى دادقريته به هئبوونى ئاريزره بو نئمئبار (ذن-ثياو) لكاتى ليكولينئوه، هترضئنده لئراستيدا لئوانئى نئمئبار خوئى هئبوونى ئاريزره رتكرديتهوة، لئطئل بوونى نهم راستى كه دادطا داواى نامادهبوونى ئاريزره دكات لكاتى ليكولينئوه لئطئل كئسى طومانليكراو بهلام بترقبهبرى طشئى ناسايش نامادهى به نئمئسمى نهم كاردها بو ضئند هوكارىكى سهلامئى بئنايئت له كئيسى مادده بئهوئشكرئكان وه كئيسهكانى تيرور، نئمطر نا بريارى دادطا دوادهخريته بو ماوهى مانطيك له رؤدى ليكولينئوه تا داواكارى دادطا جيبهجي دقريته.

ضئند نيطنرائئىكى تريس برئين لئقوهى كه ذمارهئىك لئو طيراوانئى كه ضاوئيكوتنتيان لئطئلدا نئجامدراوه لهلايئى يوناميهوة باسيان لئقوه كردوه كهوا بههيض شيوهئىك ناظادار نين له تاوانئكانيان و روونكردهوقيان بو نكراوه و هئنديكيشيان طلئى نئويان هئبوو كه ناتوان ئاريزره بو خوئان دابين بكنن بئنايئتى لكاتى ليكولينئوه. له راثورئكانيان بو يونامى ريكخراوهكانى كهوا يارمئتى ياسايى ئيشكش دكئن باس لئقوه دكئن كه تنها له كاتى دادطايى كردندا دقتوان بو جارى بئكئم ضاويان به بركارئكانيان بكوئيت. بئتى ولامى حكومتى هترىمى كوردستان بو نهم راثورته له بتروارى 22 ي ئوكتوبرى 2013 زمانى فئرمى له هترىمى كوردستان زمانى كوردي وه ليكولينئوهكانيش هتر بئم زمانه نئجام دقريته لئطئل نئمئش دا كئسى وهطرير ناماده دهبيت كاتيك ئويست بيته.

يونامى هترهوهها ضئند بانطهئشئىكى باوقرئيكراوى لهلايئى ضئند طرتوبهكة بئدهست طئيشئوه دهربارهى نئشهكئنجئدان و مامئلهئى خراث كه لهلايئى هيزهكانى ناسايش و ئوليسهوة نئجامدراوه. طرتوههكان باسيان لئقوه كردوه كه بئزور دانئنيان ئى نيمزا كراوه يانيش لائقوه سئيان ئى نيمزاكراوه كه دواتر لهلايئى ليكولئوههكاندا نكراوههتوه. هترهوهها باسيشيان لئقوه كردوه كه لئدواى نئقوهى دانئنيانئكانيان لئقوه طيراوه لهلايئى ليكولئوههكان نهم توندوتئذى و مامئله خراثة وهستئيراهوه.

يونامى ناظادارى هيض كئيسىك نبيته كه دادوقر نئمئسئدى نكردبيت بههوى نئقوهى كه دانئنيان به تاوانئكان بئزور وهطريرابيته وه دووباره ليكولينئوه نئجامدراويته. بئتى ولامى حكومتى هترىمى كوردستان بو نهم راثورته له بتروارى 22 ي ئوكتوبرى 2013، توندوتئذى به تئواوى قئدهغئيه به ئى ياسا لئطئل طرئنهبرى ضئند رى و شوئينيك بو ليكولينئوه له كاتى بوونى بانطهئشه بوونى توندوتئذى وه راطرئتى هتركئسىك بئرئسبار بيته له نئجامدانى بئتى ياسا. حكومت نامادهى بهوه دا كه هيض بانطهئشهئىكى توندوتئذى ئئبهطئيشئوه لهلايئى يونامى يان هتر سقرضاهوةئىكى تر. حكومت روونى دكاتقوهه كه لكاتى دقركوتنى نئجامدانى توندوتئذى به بوونى بئطهوه نئقوه ريوشويى ياسايى دقريته بئر لئطئل كئسى نئجامدقر، نهم حالئانئش سقرئبئى تاكه كئسهكانه نك حكومت و ناسايش.

حكومتى هترىم ولامى هئبوو بو داواكارىكان وه ضئند هئناطويكى كرد بو كئمكردنهوةى نئستان لئسقر بترقبهبرى نرؤسهكانى دادوقرى بو نمونه نئجمئتى دادطايى هئلسا به دامقزاندنى 40 داواكارى طشئى له مانطى 3 ي 2013 بو مامئله كردن لئطئل كئيسه زورقئاندا، دام و دقزطايى دادوقرى كه بئفئرمى له ذير دهسلاتى و قزارةئى داد بوو ئيسئا بئتئواوى بئلايئنه وه لئذير دهسلاتى نئجمئتى دادوقرى به سهقرؤكايئى سقرؤكى نئجمئتى دادوقرى له هترىمى كوردستان، دادطايى نئمئيز بئرزرئين دادطاطايه له هترىمى كوردستان كه دهسلات سقرئشئىكرئدى دادوقران و نرؤسهى بترقبهبرى نئجمئتى دادوقرى هئيه له هترىمى كوردستان. سقرؤك و قزيرانى هترىمى كوردستان به ئاشكرا داواى كارى جدى كرد بو ضارقسقر كردنى كئيشئى دواكوتن له نرؤسهكانى دادطايى كردن وه هوشياركردنى خئلك به سيستمى دادوقرى.

سەردانەکانیان بۆ لای نافرەتە بریکارەکانیان، وە هەر ئەمەش بوو هۆی ئەوەی کەوا بەر یۆبەر ایەتی دەستەبەری کۆمەڵایەتی و طەشەتێدان لە وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی لە 24 ی نیساندا فەرمانی فەرمی دەرکات بۆ سنوردانان بۆ ضوونە ناووقەیی نەم رێخراوانە بۆ ناو شیلتەرەکانی سەر بە وەزارەت، وە بەتەویەری نەم فەرمانەش ئاریزەری ریکخراوەکان تەتھا لە ناو بەر یۆبەر ایەتی بەر تەتار بوونەوی توندوتیژی دژی نافرەتەتاندان دفتوانن بریکارە نافرەتەکانیان ببینن.

مافی کەمینه نەتەوی و ئابنیهکان و هی تر لە هەریمی کوردستان

یونامی تیبینی ئەوەی کردوو کە حکومەتی هەریمی کوردستان زۆر بەخسندە بوو لە میوانداری کردنی ئەو طرۆتە کەمینه نەتەوی و ئابنیهتی کەوا لە بەشەکانی تری عیراقە دەربەدەر دەرکەن. لە هەمانکاتدا طرۆتەکانی کریستیانە کلدانیهکان لەناووضەیی ئاکری ی سەر بە ئاریزەری دەوڵەت سکاڵایان ئێشکەش بە یونامی کردوو دەر بەرەیی ضەتد کیشەیی زەوی و زار کە دەتەریتەو بۆ سالی حەفتاکان لە کاتی سەر هەڵدانی شۆرشی کورد لە دژی سەدام حسین دا، زۆری نەم طوندنشینانە باس لەتۆ دەکەن کەوا زەوی و زارەکانیان کە دۆکیومینتی تەواوی مولکایەتیان هەیه و بە شیویەتیکی نایاسایی لە لایەن ضەتد کەسیکی کوردی ناسراووقە دەستی بەسەردا طیارووقە ئەو کەسانە نامادە نین کە فەرەبووی خەلکەکش بەتەویەری 13 ی حوزیران طوندنشینەکانی طوندی (ضەم رەبەتکی) باسیان لەتۆ کرد کەوا عەمیدییکی ئێشمەرطە مەوا دی بێناي هینابوو بۆ دروستکردنی خانوویەتک لەسەر ئاروضە زەویەتک کە مولکایەتیەتکەیی بە شیویەتیکی یاسایی دەتەریتەو بۆ کریستیانەکان. ئەوەبوو طوندنشینەکان بە رابەر ایەتی موختاری طوندەتکە ئارەزاییان دەر بەر ی بۆ ئەوەی نەهیلان نەم بینا کردنە ئەتجام بەریت بەلام بە قسەیی ئەوان دوواتر 16 ئوتۆمبیلی ضەتد کەوا جلوبەرطی مەدەنیان لەبەر بوو دەستیان بە تەقەیی هەوايي کردوو دوواتر بۆتە شۆرە دەست و موختارەتکەش باسی لەتۆ کرد کەوا بە قۇنداخی تەقەت لیدراووقە بریندار بوو لە هەمانکاتدا طوندنشینەکان باسیان لەتۆ دەرکە (عەمید) تەکە هاواری دەرکە کەوا ئیویست ناکات بۆن لە حوکمەت سکاڵا بنوسن ضونکە ئەو حۆی حکومەتەو دووای ئەو طوندنشینەکان ووتیان کەوا تەقەتوون بۆ ئۆلیس کردوو بەلام بۆلیس دووای دوو کاتدمیر طیشتونەتە شویەتکەو طوندنشینەکان باسیان لەتۆ کرد کەوا ویستویانە سکاڵای فەرمی لە ئۆلیس تۆمار بەتەن بەلام نەفسەری ئۆلیس لە مەرکەزێ ئۆلیس لێی وەر تەتەتوون. لە 12 کانوونی یەکەمی 2012 دا سەرۆکی هەریمی کوردستان فەرمانی (دما 2226) دەر کردوو بە دامەزراندنی لیدنەتکە بۆ لیکۆلینەتۆ لە هەموو ئەو سکاڵایەتی کە لە لایەن کریستیانەکانەتۆ بەر ز کر اووقەتەری کیشەکانی زەوی و زار بۆ ئەوەی بەتیشیک لە سەدی ئەو زەوی و زارەنە بطەریندریتەو بۆ خاوقە کریستیانەکانیان، وە بەتیشیک بۆسوکیش لە دەست ئەو کەسانە بێنیتەتۆ کە دا طیاریان کردوو بەلام نەم بیرووقەیی لە لایەن نوینەری کرسنیا نەتەکانەتۆ نەسەند نەکر اووقە ئەوان بەر دوقام داوای طەراندنەتۆ هەموو ئەو زەوی و زارەنە دەکەن کە بەشیویەتیکی نایاسایی لیبان زەوت کر اووقە.

لەتەتەن ئەوەی کە ناوضەیی شیطال بە شیویەتیکی تەکنیکی بەتیشیک نییه لە هەریمی کوردستان بەلام ئیزیدیەکانی نەم ناوضەیی سکاڵای ئەوەیان ئێشکەش بە یونامی کردوو کەوا هەست بە ئارامی ناکەن وە باس لەتۆ دەکەن کە بوونەتە نامانج لە لایەن ضەتد طرۆتیکێ ضەتد و کر دە ئیرۆریستیەکان. لە هەمان کاتدا هەتدیک لە نوینەرانی تایەتەیی یەزیدی باسیان لەتۆش کردوو دووضاری ترس و هەتەتە بوونەتۆ لە لایەن هیزەکانی ناسایش و ئێشمەرطە کە لە ناوضەیی شیطال و کیشەتەسەرەکاندا جیبیرن. دما تەتک لە تیاوماقوولانی کۆمەڵطای ئیزیدی بە یونامیان راطەیاندوو کە لە کاتی ضوونیان بۆ کۆبوونەتۆ سیاسیەکان لە شیطال لە لایەن ناسایشی کوردیەتۆ دەستطیر کر اووقە وە لەتەو بارەتکانی ئارتی دیموکراتی کوردستان دەستبەسەر بوونە بەتیی تاوان و دادطایی کردن هەروها ئەوان دەلین کەوا نازاد نەکر اووقە تاووقە بەلینامەیان ئی مۆر نەکر دوون کە ضیتەر بەشدار ی لە جموجۆلی سیاسی دژی کورد نەکەن. لە یەتکەن لەم جۆرە رووداوانەشدا کە لە مانطی نازاردا تۆمار کر اووقە کە کەسیکی ضالاکوونی ئیزیدی بۆ ماووقەیی ئێنج رۆد لە لایەن هیزەکانی ناسایشتۆ دەستطیر کر اووقە باسیشی لەتۆ کردوو کە لەم ماووقەیدا لە طر توخا نە دووضاری مامەلەیی خرات بۆتەو.

بەتیی وەلامی حکومەتی هەریمی کوردستان بۆ نەم راتۆرتە لە بەر واری 22 ی ئۆکتۆبەری 2013، بەر یۆبەر ایەتی طشتی ناسایش یاسا بەکار دەهینیت بەتیی جیاواری کردن لەتیوان نابین و کەلتور و کەمینه نەتەوییهکان، بەر یۆبەر ایەتی طشتی نامادە بەتۆ دەکات کە هەر کەسیک تاوان ئەتجام بەتۆ لە سنووری هەریمی کوردستان بە فەرمانی دادطا دەسپیر دەکەرت بە هەمان شیوە ئەو کەسانەش کە لە خالەکانی ئشکین دەسپیر دەکەن. حکومەتی هەریمی کوردستان بە تەواوی هەموو بانطەشەتکە رەت دەکاتۆ سەبارەت بە بوونی طر توخا نە و زیندانی نەهینی لە هەریم.

حکومەتی هەریمی کوردستان وە یاساوی ریساکانی هەریم بە تەواوی ئالشت و یاری دەدەر و بەر طریکارە لە مافی کەماینیهتی جیاوازەکان لە هەریم، بۆ نمونە کەمینه نەتەوییهکان مافی خویندنیان هەیه بە زمانی دایک (یاسای دما 4 سالی 1992)، بەم شیوەیی حکومەتی هەریمی کوردستان 62 قوتابخانەیی سەر تەایی و 10 قوتابخانەیی ناووقەیی هەیه بۆ فیرکردنی کەمینه جیاوازەکان لە طشت ناوضەکانی هەریم بە زمانی دایک. هەروها دما تەتک قوتابخانەیی سەر تەایی و ناووقەیی تاییبەت هەیه لە هەریم کە تاییبەتە بە کەسانی کەمینه نەتەوییهکان، حکومەتی هەریمی کوردستان لە ریطەیی بەر یۆبەر ایەتی فیرکردن ئالشتی کردوو لە ضاتدانی کتیبی تاییبەت بە ضەتد زمانیکی جیاواز وەت کوردی، عەرەبی، ئاشوری، تورکی، فارسی. 33 کەتالی ناسمانی مۆلەتی ئیدراووقە 2 بە زمانی عەرەبی، 1 بە زمانی تورکی، 2 بە زمانی ئاشوری- وە کەتالی ناسمانی کوردستان کە کەتالیکی سەر تەکی بە ئرۆطرامەکانی بە زمانی کەمینه نەتەوییهتی جیاکان بلاووقەتۆ.

سەرباري ئەمانەش ھۆكۈمىتى ھەرىمى كوردستان لە ھەتتا ۋەكەن كۆتايى دايە لە راويدىردن بۇ نەۋەى بە ھاوبەشى لەتەل رىخراوي يونيسيف بۇ ئىكەنەن لىدنىكى ھاوبەش لە طشت ووزارەتەكان بۇ ضاودىرى كردنى مافي مندال لە ھەموو ھەرىم دا، بە طويرة ووزارەتى كارو كاروباري كۆمەلەيەتەيە لە ھەرىمى كوردستان بەشيكى تايەت كراوتەۋە بۇ مندالانى ھەتتا و بى سەرتەشت ئەم مندالانىە دايك و باوكيان جيابونەتەۋە بۇ دلنابوون لە بەردەۋامى طەيندى ضاودىرى شايسەتو و ئاراستىيان و ھەروەھا دايىنكردى دىنكى طونجاو. وەك ئشتىرەك بۇ خىزانە ھەزارەكان ووزارەتى دارايى دەرمالەيە (150000 دىنارى عىراقى) داناۋە. ووزارەتى كارو كاروباري كۆمەلەيەتەيە ضەندى بىكەيەكى دامەزاندوۋە لە ھەرسى ئارىزى ھەتتا، سەلىمانى، دەۋك لە سەرتاسەرى ھەرىم بۇ دايىنكردى ئسۇر بۇ يارمەتيدانى خىزان و مندالانى توشبوو بە ئۆتىم. ھەروەھا دايىنكردى ھىلى طەرم لەلايەن ووزارەت بۇ مندالان كە تەلەفون بەكەن كاتىك ئىويستيان بە يارمەتەيە دان ھەتتا، بەطويرة طوتەي ووزارەتى تەروەردە و فەردە 8 بەرىۋەتەيەتەيە تايەت بەفەركارى مندال ھەتتا لە ھەرىم كە ھەتتا مەنەش بەرئەرس لە ضائەتەيەكانى مندالان وە دامەزاندنى كەنالىكى ناسمانى تايەت بە مندال.

ئازادى را دەربىن لە ھەرىمى كوردستان

لە شەش مانى بەكەمى 2013 دا يونامى بەردەۋام راۋرتى بەدەست طەيشتوۋە دەربارەي ئىشلىكارىەكان دد بە مافي رۇدنامەنوسان و مەيدىكاران لە كاتى نەجامدانى كارەكانىان لە ھەرىمى كوردستان. بەطويرة راتۋرەكانى سەندىكاي رۇدنامەنوسان 20 كەيسى ئىشلىكارى لەدەي 30 رۇدنامەنوس نەجام دراۋە كە تەيوەندى بەكارى ئرەيشنالى خويانەۋە ھەبوۋە. شەش ئەم كەيسانە وا دەوترى كەۋا دوۋضارى ئازادانى جەستەيە بوونەتە لىتەل سەي كەيسى ھەتتا ھەراسان كردن وە ھەتتا كەيسى رەتەتەن لە كار كردن وە سەي روۋداوي طرتن. لەلايەن خۇشيانەۋە سەنتەرى مەترو بۇ داكۆكى كردن لە رۇدنامەنوسان 100 ئىشلىكارىان تۇمار كروۋە لە لىدان و طرتنى ارى توندوتىدى جەستەيە و لىدان بوونەتە سەي كەيسى ھەتتا ھەراسان كردن وە ھەتتا كەيسى رەتەتەن لە كارى رۇدنامەتەرى لىتەل ھەتتا مەكى و دەستبەسەر طرتنى كەل و ئەل و ھەتتا شەلىكردى و ھەراسان كردن كە لە دەي 70 رۇدنامەنوس نەجامدراۋە ئەم ماۋەتەدا.

لە بەكەك لەم كەيسانەيە كە لەلايەن يونامىۋە ضاودىرى كراۋە رۇدنامەنوسىكى كورد كە نوسەرو و طەيرە سەرتوسەرى طوۋضارى زاننى سەردەمە كەلە سەلىمانى دەردەستە ضەندى ھەتتا ھەتتا كوشنى ئىتەيشتوۋە لىرەيە فەيسبوك و ئىمەيل و تەلەفونەۋە لەلايەن ضەند كەيسى نەناسراۋە بەھۇي بەضائەتەيدانى دوا كەيى كە دەربارەي طرەتەيە ناو كۆمەلەتەيە بە ناوي (بەكەك مىليون ئرسارى وەلام دەربارەي سەكس). لە مانى ئايرى 2013 دا سەندىكاي رۇدنامەنوسان و ھەتتا كەيسانەيە كارى ناو كۆمەلەتەيە بىنانامەيەكى فەرمى بلاوكرەتەۋە بۇ ئىدانەكردنى ئەم ھەتتا شەنە، لەتەل نەۋەي كە ئەم كەيسە لەلايەن ئولىسەۋە تۇمار كراۋە بەلام تاكو ئىستا كەس دەستەيە نەكراۋە.

لە بەروارى 1 ي شوبات رۇدنامەنوسىكى كەنالى سەئىدە باسى ئەۋە كرد كە لەكاتى و تەتەرتنى روۋاۋىكە لە بەكەك لە ئرۇدەكان لە سەلىمانى لەلايەن ئاسەۋانە تايەتەيەكانى ئرۇدەكەۋە ھەراسان كراۋە. بەطويرة راتۋرتى سەنتەرى مەترو ئاسەۋانەكان ئەم رۇدنامەنوسەيەن لە ئورىكا داناۋە مەمۇرى كامىراكان لىبردوۋە دوۋا نەۋەي ھەموو و تەكانىان سەيوەتەۋە دوۋا بەكە كاتەمىر نازاد كراۋە.

لە 1 ي حوزەيران لە ھەتتا دوو رۇدنامەنوسى كەنالى ئىن نار تى لەكاتى رومالى يادى بەكەيە نىشتمانى كوردستانا دوۋضارى توندوتىدى جەستەيە بوونەتەۋە لەلايەن ضەند كەيسەۋە بە جلى سەربازى و مەتەيە، كەل و ئەل و تۇمارەكانىان دەستى بەسەرا طىراۋە تاۋەكو ضەند بەرئەرسىكى بالاي بەكەيە نىشتمانى كوردستان كەتتە نىۋانەۋە ئىجا كەل و ئەلەكانىان ئىدرايەۋە.

بەتتەيە وەلامى ھۆكۈمىتى ھەرىمى كوردستان بۇ ئەم راۋرتە لە بەروارى 22 ي ئۆكۆبەرى 2013، مافي ئازادى رادەربىن بەتەۋاوي رەزىلەتەۋە و ئارىزاۋە ووزارەتى ناخۇ زور ضاللاكانە بەدۋاۋون نەجام دەتات بۇ ھەتتا بانەشەيەكى ئىشلىكارى كە دەرتەق بە رۇدنامەنوسان نەجام بەرئەت، سەندىكاي رۇدنامەنوسان بەشدارن ئەم بەدۋادىۋونە كە ھەموو شەش مانى جارەك راۋرتەك دەردەكەن بۇ ئىشلىكارىەكان دد بە رۇدنامەنوسان.

ھەتتا ئىشلىكارىەكە لەلايەن كەسانى دەسەلەتدار نەجام بەرئەت دەرتەق بەمافەكانى رۇدنامەنوسان كەبە ياسا ئارىزاۋە، ئەۋا ئەم كەسانە بەتەۋدى لىكۆلەتەۋەيەن لەتەل دەكرەت سزاش دەدرىن. بەطويرة ئەمادەي ووزارەتى ناخۇي ھەرىمى كوردستان كەشەكە لەتەل ضەند تاكەكە لە رۇدنامەنوسانە كە سەۋرى كارەكەيەن دەبەزىن بە تايەت لەم حالەتەيە كە تەيوەستەن بە سەلامەتەيە طشتى وە ھەتتا شە لە نارامى كۆمەلەتە دەكەن. سەربارى ئەمەش زىاتەر لە 800 كەنالى خۇمالى كەنالى ناسمانى ھەبوۋە و ھەتتا ھەروەھا ھەبوۋنى رۇدنامە و طوۋضار ضەند بلاوكرەۋە تر لە ھەرىم كار دەكەن وە 7000 رۇدنامەنوس ھەن لە ئەدەمەن لە سەندىكاي رۇدنامەنوسان.

لايەتەيە تىرى تىشەۋەتەۋى ئۆزەتەيە لە ئازادى رادەربىن و طەيشتن بە زانىيارەكاندا لە ھەرىمى كوردستان لە مانى تەموزدا سەروك مەسعود بارزانى ياساي طەيشتن بە زانىيارەكانى ئەسەند كروۋە (ياساي دمارە 11 ي سالى 2013) كە لە 8 ي حوزەيرانى 2012 دا لەلايەن ئەلەمانى كوردستانەۋە لەخۇ طىراۋو، لەتەل نەۋەشدا ھەتتا نىطەرانى ھەتتا لەم ھەلاۋىرەكارىانەيە (استثناءت) كە بە شەۋەيەكى فراۋان

و وزارتې کارو کاروباري کومه لایقې و وزارتې ناوځو وزارتې دادو و وزارتې روښنې و ننګومني دادو و سټدیکاي روښنامنوساني کوردستان و وزارتې نورو دعو ننګومني بالاي خانمان و يوناميش و ټکو ضاودير دهبيت لثم ليدنانيه دا.

يونامي به ههماهنگي لطل فترمانطه تي تيوندنيکاني دتروتي حکومتې هتريمي کوردستان نالنستي نثم ليدنانيه تي کردوه بو ريکخستني خولیک له منطې شوبات بو دستواذه تي کارو ناوټروکي نلاني کاري هتريمي. نثم ليدنانيه هترو منطیک يټک جار کوبونته ننجام دتات بو تيداضوونته هترو نټو نيشووضونانه تي که له لايټن نندامکانته ننجامدراون له جيبه جيکردني نلاني کاري هتريمي.

لټال نټو نندا ليدنانه دتوتيت خولیکي شټس روځه له منطې تټور ننجام دتات به ههماهنگي لطل وزارتې مافي مروظ به نامانجي نيشکته شکردني رابترنامتيه بو ننداماني ليدنانه لستر نرسته جيبه جيکردن به متبستې نامادکاري بو تيداضوونته خولي طشتير که برياره له منطې تشريني يټکته مي 2014 دا ننجام بدريت.

نيشووضونه تشريعيکان له هتريمي کوردستان

له 8ي حوزهيران نټرله مني هتريمي کوردستان ياساي (ډماره 11ي سالي 2013) طتيشتن به زانيار يټکاني دتکرد. به طويره تي نثم ياسايه که نيشتر له لايټن ستروک بارزانته ته ستد کرابو و ماف به هاو لايټان دتات له هتريمي کوردستان به طتيشتن به هترو زانيار يټکاني دتسلا تي طشتي بتي هبض ناستنټيک, تټها ضټد بيجټکاريټک نټبيت که به طويره تي ياسا ريخراوه. تا کوتايي منطې حوزهيران تي 2013 نټرله مني کوردستان تيروانيني ننجام داوه له نرټه ياسايټک بو ياساي ناستني مافي مندل.

Report on Human Rights in Iraq: January – June 2013

Extract on Human Rights in the Kurdish Autonomous Region: January to June 2013

UNAMI/OHCHR
Baghdad Iraq

www.uniraq.org/www.ohchr.org